

1. Programa

L'assignatura de *Mètodes i Tècniques per a la Recerca Històrica* es tractarà en dos grans blocs temàtics: un primer, referit a l'Epigrafia i numismàtica medieval i moderna, i un segon, destinat a la documentació i a la institució notarial. Els aspectes arqueològics i els documentals han de permetre als alumnes conèixer dues fonts històriques de primer ordre per a la recerca històrica en època medieval i moderna.

EPIGRAFIA I NUMISMÀTICA MEDIEVAL I MODERNA

Testimoni sobre la cultura i la vida dels segles passats, l'epigrafia medieval és una ciència que interessa un ampli ventall de disciplines (com ara l'arqueologia, la història de l'art de la llengua, la paleografia, etc). En això rau, alhora, la seva dificultat i el seu atractiu. Ciència auxiliar de la història que, malauradament, compta amb pocs treballs específics per al nostre país (a diferència de l'epigrafia llatina d'època romana, que compta amb els magnets treballs del *CIL* o *Corpus inscriptionum latinarum*).

La primera part d'aquesta assignatura tractarà d'una anàlisi introductòria a la matèria pròpia d'aquesta font històrica que són les inscripcions de l'Edat Mitjana (i, més parcialment, d'època moderna) i a les regles de crítica històrica que permetin assegurar llur correcta explotació. Les pràctiques de classe s'intentaran complementar, sempre que sigui possible, amb visites a indrets que conservin aquesta informació *in situ*.

Temari orientatiu (a desenvolupar més detalladament al llarg del curs)

Definició.

Evolució de la disciplina.

La seva crítica:

Autor o autors?

Llibertat de l'autor.

Autenticitat i restitució.

L'escriptura.

La llengua.

Identificació.

La inscripció medieval, font per a la història.

Història de l'escriptura.

Epigrafia i llengua.

Epigrafia i litúrgia.

Epigrafia i cultura.

Epigrafia i història social.

L'epigrafia medieval a la Península Ibèrica.

L'epigrafia medieval a Catalunya.

La numismàtica medieval.

Definició.

Fonts per al seu estudi.

Troballes monetàries.

Col·leccions.

Fonts escrites.

Mètodes numismàtics i llur aparició.

La numismàtica medieval a Catalunya.

La numismàtica moderna a Catalunya.

La numismàtica medieval a la Península Ibèrica.

LA DOCUMENTACIÓ I LA INSTITUCIÓ NOTARIAL

Seguint l'ús de l'escola de Bolonya, a Catalunya es consolida el registre notarial durant la primera meitat del segle XIII, moment en el qual es consagra la figura del notari com a persona dotada de fe pública. Al nostre país, els protocols conservats més antics daten del primer terç d'aquest segle.

El protocol notarial és, sens dubte, el tipus documental que millor reflecteix la *vida*, en sentit ample, d'una comunitat. De fet, no hi ha cap altra sèrie documental tan rica com la de protocols, amb un ventall de tipus certament divers i significatiu, amb importants col·leccions de registres conservades des de mitjan s. XIV fins als nostres dies i amb milers de volums escampats arreu del país. Tot i no ésser una documentació «brillant» i malgrat que de vegades és molt complexa, forneix material per a qualsevol aspecte històric, jurídic o filològic, sense límits possibles. Quant al seu valor històric (polític, social, econòmic, artístic i cultural), els fons de protocols han superat el caire de font secundària -només utilitzada de manera ocasional i aïllada-, mercès sobretot a l'impuls de la historiografia francesa dels anys cinquanta i a les aportacions cabdals de molts historiadors del nostre país en els darrers temps. Els protocols notarial han esdevingut documents de primera línia dins un nou caire de la història, en el qual excel·leixen els aspectes socio-econòmics, artístics, culturals i de la vida quotidiana de les comunitats. A més de la seva utilització històrica, especialment per a l'època baix-medieval i moderna, el document notarial és idoni per a estudis de disciplines diverses com la filologia, la toponímia, l'antroponímia i la genealogia, la geografia i un llarg etcètera.

L'àrea de Ciències i Tècniques Historiogràfiques pretén, amb aquesta introducció a la documentació i a la institució notarial, introduir els alumnes en una de les fonts històriques més riques per a la recerca històrica i, alhora, omplir, en certa mesura, un buit metodològic. Sempre que sigui possible, s'intentaran il·lustrar els continguts teòrics amb documentació notarial original. També són previstes visites a alguns dels principals dipòsits de protocols més propers (com la Secció Històrica del Col·legi de Notaris de Barcelona).

Temari orientatiu (a desenvolupar més detalladament al llarg del curs):

1. Introducció.
2. La institució notarial.
 - 2.1. El notariat i la documentació notarial.
 - 2.2. Visió històrica del notariat.
 - 2.3. El notariat modern.
3. La documentació notarial, font per a la història.
 - 3.1. Ensenyament i cultura.
 - 3.2. Família i societat.

- 3.3. Terra i propietat.
- 3.4. Artesanat i indústria.
- 3.5. Comerç i marina.
- 4. Els fons documentals de protocols.
 - 4.1. El sistema d'arxius de protocols.
 - 4.2. El procés documental.
 - 4.3. L'ordenació i la descripció.
 - 4.4. L'accessibilitat documental.
 - 4.5. Les possibilitats d'informatització.
- 5. Alguns dels principals dipòsits de protocols del país.
 - 5.1. Adscripció i procés de formació.
 - 5.2. Descripció dels fons.
 - 5.3. Instruments descriptius.
 - 5.4. Serveis i activitats.

2. Avaluació de l'assignatura

L'avaluació es farà a partir d'un examen final i la presentació d'un treball de curs, en funció de l'itinerari d'especialització triat per l'alumne (aquesta assignatura es recomana especialment als alumnes d'Història Medieval, Moderna i Contemporània).

Horari de tutoria i n° de despatx del professor

El despatx és el B7-147 i l'horari d'atenció als alumnes serà dijous de 10.00 a 12.00 i prèvia cita dimarts i dijous de 18.00 a 20.00 hs.

3. Bibliografia bàsica (s'ampliarà per a cadascun dels punts tractats)

EPIGRAFIA I NUMISMÀTICA MEDIEVAL I MODERNA

- BELTRAN MARTÍNEZ, A., *Curso de numismática*.
- BOTET i SISÓ, Joaquim, *Les monedes catalanes*, 3 vols., Barcelona 1908-11.
- Catalunya Romànica*. Gran Enciclopèdia Catalana.
- CAVALLO, G.-MANGO, E., *Epigrafia medievale greca e latina: ideologia e funzione*. *Atti del Seminario Erice 1991*, Spoleto 1995.
- CRUSAFONT, M., *Numismática de la corona catalano-aragonesa medieval. 765-1516*, Madrid 1982.
- , *Història de la moneda catalana*, Barcelona 1986.
- , *Barcelona i la moneda catalana*, Barcelona 1989.
- , *La moneda catalana local, segles XIII-XVIII*, 5 vols, tesi doctoral UAB. 1989.
- DIAZ Y DIAZ, M.C., *ISLMAH. Index scriptorum latinorum Medii Aevii Hispanorum*, Madrid 1959.
- DURAN GUDIOL, A., *Las inscripciones medievales de la provincia de Huesca*. *Epigrafia e Paleografia. Inchiesta sui rapporti fra due discipline*, «Scrittura e Civiltà», 5 (1981), ps. 265-312.
- ENGEL, A.-SERRURE, R., *Traité de numismatique du Moyen Age*, 3 vols., Paris 1891-1905.
- FAVREAU, Robert, *L'épigraphie médiévale*, «Cahiers de civilisation médiévale», 12 (1969), ps. 393-398.

- et alii, *Corpus des inscriptions de la France médiévale. I*, Poitiers-Paris, 1974 et ss.
- , *Les inscriptions médiévales*, dins «Typologie des Sources du Moyen Age Occidental», fasc. 35, Turnhout-Belgium 1979.
- , *Rapports entre l'épigraphie médiévale et la paléographie*, «Scrittura e Civiltà», 8 (1981), ps. 268-275.
- , *Fonctions des inscriptions au Moyen Age*, «Cahiers de civilisation médiévale», 32 (1989), ps. 203-232.
- , *L'épigraphie médiévale: naissance et développement d'une discipline*, «Comptes rendus de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres», 1989, avril-juin, ps. 328-363.
- , *Les commanditaires dans les inscriptions du Haut Moyen Age Occidental*, dins *XXXIX Settimane di studio del centro italiano di studi sull'alto medioevo, 4-10 aprile 1991*. Spoleto 1992, ps. 681-727.
- , *Etudes d'épigraphie médiévale*, 2 vols., PULIM, Limoges 1995.
- GOMEZ MORENO, M., *Iglesias mozárabes. Arte español de los siglos IX al XI*, Madrid 1919.
- GRIERSON, Ph., *Monnaies du Moyen Age*, Fribourg 1976.
- , *Les monnaies*, «Typologie des Sources du Moyen Age Occidental», fasc. 21, Turnhout-Belgium 1977.
- , *Monnaies et monnayage. Introduction à la numismatique*, Paris 1976.
- KOCH, W. (ed), *Epigraphik 1988. Fachtagung für mittelalterliche und neuzeitliche Epigraphik. Graz, 10-14 mai 1988*, Vienne 1990.
- Medioevo latino. Bolletino bibliografico della cultura europea del secolo VI al XIII* (secció específica destinada a l'epigrafia latina medieval anterior a 1300).
- LAFaurie, J., *Épigraphie monétaire aux Xe et XIe siècles*.
- VIVES, Josep, *Inscripciones cristianas de la España romana y visigoda*, Barcelona, 1969.

LA DOCUMENTACIÓ I LA INSTITUCIÓ NOTARIAL

- Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català (Barcelona, 11-13 novembre de 1993)*, Barcelona: Fundació Noguera, 1994 (Estudis, 7).
- ALVAREZ-COCA, Mª Jesús, *La fe pública en España. Registros y notarias. Sus fondos. Organización y descripción*, «Boletín de la ANABAD», XXXVII, 1-2 (I-VI, 1987), ps. 7-67.
- BONO, José, *Historia del Derecho Notarial. I. La Edad Media*, 2 vols, Madrid: Junta de Decanos de los Colegios Notariales de España, 1979-82.
- , *Los archivos notariales*, Sevilla: Junta de Andalucía, 1985.
- , *Breve introducción a la diplomática notarial española (parte 1^a)*, Sevilla: Junta de Andalucía, 1990.
- CANELLAS, Angel, *El notariado en España hasta el siglo XIV: estado de la cuestión*, a *Actas del VII Congreso Internacional de Diplomática (Valencia, 1986)*, València: Generalitat Valenciana, 1989, I, ps. 101-139.
- , & TRENCHS, Josep, *La cultura de los escribanos y notarios de la Corona de Aragón (1344-1479)*, a *Folia Stuttgartensia*, Zaragoza: Institución Fernando el Católico.CSIC, 1988.
- Col·lecció *Acta Notariorum Cataloniae*, Barcelona: Fundació Noguera (4 títols apareguts).

DURAN, Félix, *Notas para la historia del notariado catalán*, «Estudios históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos», III (1955), ps. 71-207.

Estudis sobre història de la institució notarial a Catalunya en honor de Raimon Noguera, Barcelona: Fundació Noguera, 1988 (Estudis, 1).

FERRER, Mª Teresa, *La redacció de l'instrument notarial a Catalunya. Cèdules, manuals, llibres i cartes*, «E.H.D.A.P.», IV (1974), ps. 29-191.

NOGUERA, Raimon, *Organización y funciones de los archivos notariales, a Unión Internacional del Notariado Latino. Segundo Congreso Internacional*, Madrid: Colegio Notarial, 1950, II, ps. 381-385.

Notariado público y documento privado: de los orígenes al siglo XIV, a *Actas del VII Congreso Internacional de Diplomática (Valencia, 1986)*, 2 vols., València: Generalitat Valenciana, 1989.

PAGAROLAS, Laureà, *Els arxius de protocols*, «Lligall», 1 (1988), ps. 53-63.

---, *Notaris i auxiliars de la funció notarial a les escriptories de la Barcelona medieval*, «Lligall», 8 (1994), ps. 29-47.

---, *L'aplicació de la informàtica sobre els llibres notarians a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona*, «Lligall», 4 (1991), ps. 127-135.

PONS i GURI, Josep M^a, *Algunes orientacions per a la utilització dels fons de seccions històriques en districtes notarians*, a *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*, Barcelona: Fundació Noguera, 1989, I, ps. 159-189.

---, *Característiques paleogràfiques dels llibres notarians catalans fins el 1351*, a *Ibidem*, ps. 191-218.

---, *Llibres notarians catalans*, «Rubrica», IV, Barcelona, 1990, ps. 97-109.

TRENCHS, Josep, *Bibliografía del Notariado en España (siglo XX)*, «E.H.D.A.P.», IV (1974), ps. 193-237.